

COMPARATIO PLATONIS ET ARISTOTELIS A GEORGIO TRAPEZVNTIO EDITA.

Quid causæ sit, quæ alii uerba, non res sequuntur, alii contra, alii sola orationis congruitate gaudent, alii utrisque, et rebus et uerbis, ac compositione ipsorum.

ΑΕΡΕ ΑC multum ipse mecum soleo admirari. quid sit, quare in dicendo, sciendoque, ac omnino in omni genere uel artium uel doctrinarum, quæ libero dignæ hominibus sunt, tam uehementer omnes penè errare uideantur, ut alii, nulla uirerum ducti,

sed solo uerborum lenocinio delinuti ea præferant, amplectantur, laudent, in quibus nihil magni continetur, eo floccipendant atque spernant, in quibus et rerum altissimarum splendor præfulgēs, et ordo doctrinæ mirabilis, et uerborum non inanis crepitus, sed accommodata rebus, elegantia, et trita consuetudo conspicitur. alii orationis compositione sola commoti, maiora negligant, atque contemnant. alii contra, res ipsas, adeo se qui se prædicent, ut nullam de uerbis curam, habere uideantur. alii rebus maxime studeant, et uerba non omnino contemnant, nec compositionem ipsorum penitus

Α

aspernentur. Vfus ne quidē a tenera protinus ætate cōfirmatus facit, ne quis aliud p̄bare possit, q̄m in quo ipse plurimū uersatus est? In quo q̄s, aut præstare se cæteris, aut non longe a summis abesse, arbitratur? An, ut forte accidit, quilibet quod primum in considerat, atque temerarie laudauit, id primum ne inconstantior leuiorq̄ uideatur, tætur, atque defendit? Deinde animo quoque nimium per contentionem affecto, uitam proderere mauult q̄m male sensa cōmutare. An opinione illorum, quod magni existimant, non aliqua ratione homines occupati, atque quasi in profundū detrusi nequeūt emergere inde, atque respirare? Sunt hæc quidem aliquid. Nec enim facile negauerim & consuetudinē ab ineunte cōfirmatā ætate, multū in his rebus posse, & contentionem animorum semel susceptam, summa plerumque, incendia inflammare solitam esse, & occupatos animos (etiam si aperte falsa sunt) quibus detinentur. rarissime tamen, a tenebris falsi, ad ueritatis lucem reduci solere. Nam ut in asperis, infecundis, pestiferisq̄ locis nati, educatiq̄, nolunt cœlū illud reliquere, quod primum in lucem editi hauserunt, regionesq̄ suas singuli, quamuis marcessente propter aeris intemperiem corpore, cæteris attamen omnibus anteponunt. Sic opinioes, quis teneris homines animis imbiberunt, etiam si animorum lux extinguatur, fortune ruant, salusq̄ ipsa summo in periculo uersetur, non patientur tamē pro occupatione atque consuetudine firmatas respuere, sed quasi ueras amplectuntur, ac omni cura, studio, uigiliatq̄ ipsas p̄pugnāt, mortemq̄ pro eis deprecari nequa

quam recusare uidentur. Has flammam, tabesq; in geniorum maxime auget contentio, cuius fons atque origo & fomes perpetuus arrogātia est. Hæc certe facit, ne aures ueritati prebere uelint, ne quæ contra dicuntur sentire uideantur, sed quasi aspides auditum animi, ac omnē intelligendi melioram obstruant, ne deniq; ueritatis authores, inuentoresq; , quos amare, atque admirari deberent, in hominum numero habeāt, sed quasi crudeles belluas, quasi turpē pexnitiam, quasi pestem cuncta prosterentem, oderint, atque r fugiant. Declarant hæc hebrei, qui prædictum a lege, prophetisq; saluatoris, aduentum, non ut iam factum uenerantur, sed ut infectum, cum summo errabundi dedecore atq; incommodo, expectant. Declarant graeci, qui posteaq; minima, uel potius nulla de causa, ecclesiam denegarūt catholicam, quæ una, nō aliterq; exercitus. Imperatore, imo summo Pontifice dici potest, per quadringētos annos, Imperii, quod maximum possidebant, continua inminutione, admoniti, bellorum strepitu & offensione uexati, summis incommodis affecti, Ac penē a summa potentia dominandi, a maxima rerum copia, ab exquisita doctrina & scientia diuinarum, humanarumq; rerum, quibus omnibus ipsi orbem terrarum illustrarunt, ad ignorantiam, paupertatem, dedecusq; seruitutis spurcissimum deiecti, & quasi sensu carentes, noluerūt auertere, donec a Turcorum potentia, quæ in pernitiem ipsorum suscitata re ipsa uidetur, ad nihilum redacti ruerunt. Declarant omnes, aut philosophie sectæ, aut hereticorum in ecclesiam impetus, non an-

A ii

itaq; cū authoribus et fautoribus suis extincti. Declarat deniq; machometanæ impietatis stolidi sectatores, apud quos uel lege sancitū est, ne quis audeat de opinione, uel lege illius scælesti, disputare. Sed ad hæc oīa, memoria illud repetendū arbitror, quod Hesiodo dictum Aristoteles retulit. Treis hominum, ex igenii uiribus, inueniendiq; diuersa facultate natura insita, quasi ordines constitui, quorum primus eorū est, qui multa, præclaraq; mentis sinceritate atq; præstantia pariunt, et ad usum cōmunem, afferunt. Horum contra, semper paucitas fuit, ut uix singuli ætatibus singulis reperti sint. Alter eorum, qui quanquam a seipsis nihil magni, a sensibus hominum paulo remotum, excogitare possunt, cito tamen inuenta ab aliis, dictaq; capiunt, et uident, quæ probanda sunt. In tertio illos collocat ordine, qui hebetes, tardi, uæcordeq; adeo comperiuntur, ut nec ipsi per se quicquam altius recte inuenire, comode explicare, consequenter dicere, queant, nec quæ cæteri ediderunt percipiant. Huius status naturæq; illi maxime sunt, qui nihil apte, nihil consequenter dicunt aut scribunt, sed uel seipsos parum intelligentes pugnancia sæpe, non modo promunt, uerum etiam memoriæ prodere audent, quos q; admirantur tardioris, obtusioris, et ut expressius dicā, nō humani sed færalis igenii existimādi sunt. Est certe quoddam hominum genus, quod ne singulorum quidem uerborū uim, acute, integreq; percipiendū erigitur, sed mole corporis ac intemperie ipsius obfuscatur, atq; in naturā sensus depressum, a brutis informam humanā tractum, esse uidetur. Quod

dam, quo qui plurimum pollent, singula quidem uerba cito facileq; percipiunt & memoriter proferunt, sed nec antecedentia consequentibus, cōnectere possunt, nec progressus rerum prospiciunt, ut quid, a quoq; sequatur, quidq; efficiatur, penitus illos fugiat. Est denique quoddam tertium eorum scilicet hominum, qui & singulas integre intelligunt dictiones, & componentes recte prospiciunt, quo sibi omnino tendat, quid è singulis prorumpat, quid a quoq; sequatur, quid cuiq; repugnet, quid cui apte inhereat, quid inepte applicetur. Idcirco nonnulli, uires mentis duplices esse contendunt, & singulorum quidē uerborum, simplices alias, componentes, diuidentesq; appellant, hasq; diuersas esse, adeo, ut multi cū ad capiendas singulorū uerborū potestates, promptissimi reperiantur ingenii, nihil, aut parum componēdo, connectendoq; ualeant, q; rem scripta sua repugnantibus, atq; ineptis referta, ante oculos ponunt, Mibi autem simplices quidem mentis uires precedere, ac preire eas, quæ sunt componendi, uidentur. Ita q; se habere ipsa re, liquido patere arbitror. Nā ut triangularis figura, absq; quadrangula constat, hec nisi illam contineat, constare nequit. Vt q; uegetandi anima sensu non indiget, hec nisi illam subieceris, nulla est. Sic simplicium uires absque componendi reperiuntur. Hæc sine illis inueniri nequeunt, & certe simplicia, priora semper, natura duce compositis, sunt. Hinc fit, ut nonnulli singula, eleganter sequentes uerba, componentesq; ad sonum suauiter atq; tonanter (nam id

Δ iii

quoque sibi proprium est) Summū uiri, omniq; discipli-
na eruditi uideantur, iis qui componendarum rerum
acumine minime ualent.

Quod Plato Platoniciq; omnes, uerbis et lenocinio cō-
positionis solū ualuerunt, rebus penitus nudi sunt,
Aristoteles ī utrisq; magnus, et operis diuisio.

Quālis mihi Plato, platoniciq; omnes uiden-
tur fuisse, elegantiā enim et compositione
uerborum, sic eloquentes sunt, ut naturam
ipsam, si posset et uellet, humana uti oratione, non alia
q; Platonica, in rebus quieto generi accomodatis, id fa-
cturam contenderim. Rebus autem ipsis longe nimum
ab Aristotelicis uiris ab sunt. Sæpe namq; in consequen-
ter, inepte, repugnanterq;, sicut infantes, in quibus cō-
ponendi, uires ingenii adhuc stabilitate non sunt, pluri-
ma connectunt, quod alii, mea quidem sententia, quo-
niam ex media solum parte, mentem humanā hauserūt,
haustamq; expresserunt, committere solent. Plato au-
tem ipse, quoniam ad hoc prauitate quoq; non parua,
et cupiditate humani generis, quantum in eo fuit, per-
uertendi, uehementer ferebatur, quem natura, et uitia
sua; uel dicendi facilitas et elegantiā orationis, atq;
uerborum copia, uel ignorantia multorum, et similitu-
do uitiorum, non tantum non retrusit atque abdidit,
iterum etiam in deorum, ut ita dicam, numero colloca-
uit. Et Aristoteli summo in omnibus uiro, atq; inte-
gro, et omnibus mētis humane uiribus, sic praedito, ut
nihil a. ldi, nec maius excogitari quicquam possit, im-
pudentissime simul atq; i. gratissime praetulit. Inter quos

tanta simpliciter differentia est, sicut utriusque scripta ostendunt, ut quemadmodum nemo unquam fuit (eos solum excipio, qui aperte miraculo diuinaque ope, homines instituerunt) cui plusquam Aristoteli genus humanum debeat, sic neminem inuenies, quem magis quam Platonem omnes detestari, abominari, odisseque iure possint. Quae res omnibus non aliter apertissima erit, quam si (quam breuiter fieri potest) alterum alteri conferamus, sic enim et Aristoteli pro uirili parte gratias retulerimus, et in Platonem non ingrati ueras eius uirtutes in lucem protrahentes, fuerimus. Id latina oratione nunquam ferme alias (Plato enim latinus non erat) commode fieri potuit. Nunc uero, quoniam, multa eius in Romanam sunt lingua traducta uolumina, facillimum nobis erit, prauitatem eius et ignorantiam, si ad Aristoteliem comparas, praec oculis doctorum hominum constituisse. Quippe qui iam Platonem non aliunde, sed a seipsis uersos, legendo libros inducti aspernentur atque oderint. Verum facilius haec ordine omnia hoc certo prosequamur. Primum in doctrina rerumque peritia, Deinde inconuenientibus, cum ueritate dogmatibus. Postremo in moribus, atque repugnantia dicendi, utriusque, considerabimus. Doctrinam omnem ac liberales artes in tres partes plerumque partiuntur, rationalem, approbandi inuestigandi que instrumentum esse putat. Et quam multi sic physica appellant, ut in ea metaphysicam, inducant. Hanc postremam rerum uim sequutus, non esse physicam, arbitratur. Ita quatuor, siue artes, siue scientias libet appellare, cum et a rationis negotia, in quibus pars prima ha-

A iiii

ius collationis uersabitur, esse uidetur, rationalis, in qua dicendi quoque includi copiam uolumus, naturalis, metaphysica, mathematica, quibus omnibus moralis institutio, non qua agimus, sed qua discimus, adicienda est.

Quod etiam in dicendi artibus præstantior
Platone Aristoteles.

Age igitur in ea rationali parte, qua dicendi facultatem nuncupant, explicent nobis qui Platone laudant, Aristoteli quoque anteponunt, quid Plato habet præter genus, et formam dicendi, ac compositionem orationis unicam et quietam atque philosopho dignam? In qua omnes qui fuerunt, qui sunt, addenda etiam qui futuri sunt, non paruo intervallo superauit, quid inquam habet præter hoc, quod iam sibi concessimus? quod Aristotelicæ uel elegantiae uerborum, uel copiae rerum, uel præceptorum multitudini atque subtilitati, uel altissimarum rerum, aut mirabili, ac diuinæ investigationi, aut ordini naturali atque proprio, possit conferri? Vbi de inuentione rhetorica Plato docuit? ubi elocutionis præcepta tradidit? ubi poetas? (nam ea quoque res, ad dicendum summopere pertinet) fabularum ipse studiosus uigilantia et peritia sua instruxit? At Aristoteles et poetarum fontes aperuit et oratorum flumina, reclusit. Inueniendi enim uim omnem, mirabili uel locorum uel propositionum, quas maximas dicunt, copia, in lucem e tenebris protraxit, disponendi agendi quoque rationem, plurimum ad persuadendum, ualere commonuit, diuersa esse dicendi genera, ea quoque rebus accomodanda, non

magis præcipiēdo, q̄s dicēdo præ oculis posuit. Mirum certe est, q̄s acuta grauiq̄; in rhetoricis utatur oratione. Ad Alexandrum uero, eadem fere scribens, facili. suauisq̄; non absq̄; grauitate, ut principem decebat, dicendi utitur stilo. Ita ubiq̄; rebus uerba et orationis genus accomodat. Cuius rei, ne uestigiū quidem, in tam multis atq̄; uariis a Platone scriptis subolere uidetur, nam siue de repu. differat, siue cælestium naturam rimetur, siue numerorum magnitudinumq̄; uires inuestiget, siue humana, siue diuina tractet, siue priuata, siue communia, idem penitus est, quodq̄; absurdissimum etiam si dicerent, non alia in epistolis, q̄s in rebus magnis dicendi forma uti conuincitur, nisi q̄, pro rerum præuinitate, summissior sibi reperitur oratio. Quod autem res ipsa per se ipsam facit, non est artificii sed naturæ, quod uero pro qualitate rerum, compositionis uirtute in formas uariatur diuersas, id artis est non naturæ. Quare grandis etiam ipsa et tranquillæ sereniore defluens oratio, cū nihil concitationis, nihil asperitatis, nihil acutè simul ac clare cōpositionis habeat. Sed uno atq̄; eodem modo, quando de deo immortali, quando de natura, quando de moribus, quando de repu. eiusq̄; legibus, quando de præstantibus uiris, quando de improbis, quando de motu, materia q̄; separatis, effundatur atq̄; decurrat, perspicuum facit, non ratione ac studio, idest obseruatione artificiosa, uerum aut natura quadam, aut in considerata exercitatione, omnia Platonis conscripta fuisse. Nō est hac de re plurimis uerbis opus. Ille ipse Plato ingenue fatetur in Gorgia, nullum esse dicendi artificium,

nulla orationis praecepta, nullam institutionem componendi, nisi forte cauponariam. Cum contra optimis Aristoteles argumentis & artificium esse dicendi aperuit, & finem eius ostenderit, & scribendo docendoque, tam auditores suos quam posteros & instituerit & semper omnes instituat, qui libros suos diligenter euoluant. Quis ob res, nemo compos mentis, nisi uelit ingratus atque prauus esse, ibit infitias, in hac etiam ipsa re, hoc est in dicendo, in qua plurimum Plato ualuisse uidetur, Aristotелеm quidem praestantissimum esse, quoniam ratione arteque, uti hominem doctum decebat, in omnibus utitur. Platonem, piget dicere, sed ueritas cogit, sicut in doctum hominem naturaque parum ad res excellentes erectum, forte fortunaque omnia profundere, ac magis effutire, quam dicere. Sed peritior forsitan mente raptis Plato uidetur, quia loquacior, cum enim multitudinis uerborum magis atque ornatum, probare quod uelit, conetur, paucis reuincat & ex nitore culinorum oculos amentium perstringit, frugis aut nihil aut parum retinet. Aristoteles uero in summa paucitate uerborum diluciditatem pro conditione rerum, & elegantiam, sic ubique habet, ut optime inuentorum mirabilis copia & ubertas inuidita inesse orationi uideatur de locis adhuc conuicibus, & oratione simili dissero. Id quamquam ubique de rebus, ad uitam hominum pertinentibus sermo est, abusum de superque conspicitur, ex duobus tamen problematis, quae de iustitia sunt, uno quo locum dario dextrum probat, altero quo ultimis eos supplicis lege affici, qui de locis furatur communibus,

laudat, ut trito proverbio dicitur, quasi leo ex unguibus cognoscitur. Sed satis iam de vi dicendi utriusque dictum sit.

Quod in differendi studiis princeps omnium
Aristoteles est, Plato rudis.

AD differendi autem studia, quæ logice nomine vulgo appellantur, quid unquam attulit Plato, aut quo usu ipsum partiendi, distinguendi, diffiniendi, differendiq; recte, non dico facultatem, sed qualemcumq; cognitionem habuisse, percipimus? ubi syllogismo commode uno usus est? ubi rem tantam, tam utilem, tam necessariam, & si non aperuit præcipiendo, saltem tetigit summis, ut dicitur! digitis? At qui sine ipsa, nec recondite rimari naturæ secreta possumus, nec de inuentis, qualia sint, iudicare, nec si demonstratur, nec si verisimiliter ac logice dicitur, cognoscere. Nam quemadmodum opifices, nisi suis utantur instrumentis, qui tunc nequeunt aliter, quicquam efficere, ne agere quidem incipiunt, anteq; ordine cuncta quibus agunt, præparata fuerint, sic necesse fuit, quoniam nihil ante ipsum de instrumento scientiarum, quæ dialectica est, scriptum fuerat, sine quo nihil recte dividi, nihil recte distingui, nihil recte diffiniri, nihil inueniri, nihil differi aut demonstrari potest, de hac ipsa re prius, saltem, confuse aliquid, aut mancum & solummodo inchoatum relinquere, ipse vero, nihil penitus, sicut de aliis quoq; rebus, quod in artem aut disciplinam